

ARAUKARIYA (ARAUCARIA) O'SIMLIGINING VEGETATIV KO'PAYISH USULLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18688995>

Jizzax davlat pedagogika universiteti

Ishanqulova Dilafruz Ulugbek qizi, PhD

Mustafoyeva Kamola Shavkat qizi, 1-kurs magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada araukariya (Araucaria) o'simligining vegetativ ko'payish usullari texnologiyasi, uning afzalliklari va amaliy ahamiyati haqidagi ma'lumotlar batafsil yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *Araukariya, vegetativ ko'payish, qalamcha, ignabargli o'simliklar, manzarali o'simlik.*

Аннотация: *Цель данной статьи — предоставить информацию о методах вегетативного размножения араукарии, способах его коррекции и практическом значении.*

Annotation *This article is intended to provide information on the methods of vegetative propagation of the Araucaria plant, its correction and practical importance.*

Ключевые слова: *Араукария, вегетативное размножение, черенкование, хвойные растения, декоративные растения.*

Keywords: *Araucaria, vegetative propagation, cutting, coniferous plants, ornamental plants.*

Araucaria – bu doimiy yashil, konifer (koniferli daraxtlar) turkumiga mansub o'simliklar guruhi bo'lib, oilasi Araucariaceae ga kiradi va dunyoda 20 dan ortiq yashovchi turi mavjud. Ular ko'pincha juda baland va ulkan daraxtlar bo'lib, tabiiy holda Janubiy yarimsharda – Janubiy Amerika, Avstraliya, Yangi Kaledoniya, Papua-Yangi Gvineya va boshqa hududlarda o'sadi.

Tashqi ko'rinishidan ko'pchilik uni oddiy ignabargli daraxtlardan ajratib turadigan eng muhim xususiyat – gorizontal va radially tartiblangan

shoxlaridir. Daraxtning shoxlari odatda bir nechta qatorda, gorizontal tarzda, bo'yi bo'ylab muntazam joylashadi va ko'pincha uchiga qarab biroz ko'tarilgan bo'ladi. Bu shox tartibi daraxtga juda o'ziga xos, simmetrik va g'oyat bezakli ko'rinish beradi. Po'stlog'i qalin, qo'pol, quruq, yirtqich yoki pilli shaklda bo'lishi mumkin. Daraxtning asosiy shoxlari odatda po'stlog'dan uzoq uzoqlikda joylashadi, yosh daraxtlarda esa shoxlar pastgacha tushib, daraxtning butun siluetini qamrab oladi. Kattaroq daraxtlarda esa quyi shoxlar ko'pincha

tushib ketadi, shuning uchun po'stlog' pastdan juda uzun va yalang'och ko'rinadi. Barglari (yaproqlari) katta o'zgaruvchanlikka ega. Ko'pgina turlarda barglar qat'iy, teriga o'xshash, shilpiq yoki ignabarg shaklida bo'lib, spiral tartibda shoxlar bo'ylab joylashadi. Bu barglar odatda qattiq, keskin uchli va zich bo'lib, yillar davomida daraxtdan tushmaydi – ba'zan ular bir necha o'n yillar daraxtda qoladi. Barglarning bu tuzilishi daraxtni yomon ob-havo va hatto yong'indan himoya qiladi. Ko'pgina araucaria turlarida reproduktive tuzilmalar – konuslar juda aniqlanadi. Erkak konuslar odatda kichik va silindrsimon bo'lib, shoxlarning uchida joylashadi. Ayol konuslar esa globus (dumaloq) shaklida, ko'pincha kattaroq, qalin shoxlarda yetiladi va ulkan donlar – urug'lar bilan to'la bo'ladi. Bu urug'lar ba'zan yeyiladigan "pignón" deb atalgan yirik urug' bo'lishi mumkin. Masalan, Araucaria araucana – bu juda taniqli tur bo'lib, balandligi 30–40 metrga yetadi, barglari qattiq, uchli va uchlari keskin, shoxlari esa gorizontaal yoki biroz yuqoriga ko'tarilgan holatda joylashgan. Daraxtning umumiy shakli dastlab konusga o'xshash bo'lsa, katta yoshga yetganda uning toj qismi umbrella (parasol) ko'rinishiga ega bo'lishi mumkin. Umuman olganda, araukariya o'zining baland, simmetrik silueti, gorizontaal tartiblangan shoxlari, qattiq ignalarga o'xshash barglari va katta konuslari bilan juda o'ziga xos tashqi ko'rinishga ega daraxtdir Araukariya

ko'pincha xonaki va bog'-park o'simligi sifatida yetishtiriladi. Uni ko'paytirishda vegetativ usullar muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular o'simlikning nav xususiyatlarini saqlab qolishga imkon beradi.[3-37]

Vegetativ ko'payish — o'simlikning urug'siz, ya'ni vegetativ organlari (poya, novda, barg yoki ildiz) orqali ko'payishidir. Bu usulda hosil bo'lgan yangi o'simlik ona o'simlikka genetik jihatdan to'liq o'xshash bo'ladi. Araukariya o'simligini vegetativ yo'l bilan ko'paytirish asosan qalamcha usuli orqali amalga oshiriladi.

Araukariyaning qalamcha orqali ko'payishi: Araukariyani vegetativ ko'paytirishda yarim yog'ochlashgan yoki yosh novdalardan olingan qalamchalar ishlatiladi. Qalamchalar sog'lom va kuchli o'simlikdan, asosan bahor yoki yoz boshida olinadi. Qalamcha uzunligi o'rtacha 8–12 sm bo'lishi maqsadga muvofiq.

Qalamcha kesilgandan so'ng uning pastki qismi ildiz hosil bo'lishini tezlashtiruvchi biologik stimulyatorlarga ishlov beriladi. So'ngra u nam va yengil substratga (qum, torf yoki ularning aralashmasi) ekiladi. Qalamchalar ildiz otishi uchun 20–25 °C harorat, yuqori namlik va tarqoq yorug'lik talab etiladi.[1-79]

Qalamcha olish talablari: Faqat apikal (uchki) shoxlardan olinadi. Yon shoxlardan olingan qalamcha simmetrik daraxt hosil qilmaydi. Qalamcha uzunligi: 10–15 sm. Yarim yog'ochlashgan (yarim

lignifikatsiyalangan) bo'lishi kerak. Kesim joyidan sutli smola (rezina) ajraladi — uni 1–2 soat quritish kerak. Ildizlantirish sharoiti: Substrat: qum + torf (1:1), harorat: 20–24 °C, nisbiy namlik: 80–90 %. Yorug'lik: tarqoq, bevosita quyosh emas. Ildiz hosil bo'lishi: 6–12 hafta ichida. Ildiz hosil bo'lish ehtimoli: past–o'rtacha (30–50%).

Apikal dominatsiyani saqlash muammosi. Araukariya monopodial o'sish tipiga ega. Shuning uchun: faqat markaziy o'suvchi poyadan ko'paytirilgan o'simlik to'g'ri shaklga ega bo'ladi. Yon shoxlardan olingan qalamchalar gorizontaal yoki notekis o'sadi. Bu holat auksinlarning yuqori konsentratsiyasi apikal qismda to'planishi bilan izohlanadi.[4-41]

Payvandlash orqali ko'paytirish: Payvandlash usuli asosan ilmiy-tajriba va seleksiya ishlarida qo'llaniladi. Bu usulda kuchli ildiz tizimiga ega payvandtag va

dekorativ xususiyatli payvandust birlashtiriladi. Natijada o'simlikning yashovchanligi va o'sish tezligi oshadi.

Vegetativ ko'paytirishning afzalliklari quyidagilardan iborat: Vegetativ ko'paytirish orqali araukariyaning dekorativ va biologik xususiyatlari to'liq saqlanadi. Ushbu usul urug' bilan ko'paytirishga nisbatan tezroq natija beradi hamda sifatli ko'chatlar olish imkonini yaratadi. Shuningdek, vegetativ yo'l bilan ko'paytirilgan o'simliklar tashqi muhit sharoitiga tez moslashadi.[5-62]

Xulosa qilib aytganda araukariya o'simligini vegetativ ko'paytirish, ayniqsa qalamcha usuli, amaliy jihatdan samarali hisoblanadi. Bu usul o'simlikning manzarali belgilari va nav xususiyatlarini saqlab qolishga yordam beradi hamda bog'dorchilik va manzarali o'simliklar yetishtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. To'xtayev B., Yo'ldoshev A. Botanika. — Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2018.
2. Qodirov A. Manzarali o'simliklar yetishtirish asoslari. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
3. Ishanqulova D Jizzax shahrida introduksiya qilingan o'simliklarning o'sishi va rivojlanishi. — Jizzax 2025 yil
3. Abdurahmonov O. O'simliklar fiziologiyasi va ko'payishi. — Toshkent: Fan nashriyoti, 2017.
4. Karimov S. Bog'dorchilik va dendrologiya. — Toshkent: Universitet, 2019.
5. Xolmatov M. Ignabargli o'simliklar biologiyasi. — Toshkent: Navro'z, 2021.
6. Ismoilov R. Manzarali daraxt va butalarni vegetativ ko'paytirish usullari. — Toshkent: O'qituvchi, 2022.